

Õppekavaarendus ja õppimist toetava õpikultuuri kujundamine kõrgkoolis

Airi Niilo

Tartu Ülikooli õppimis- ja õpetamiskeskus

**Aava, K., Karu, K., Niglas, K., Vanari, K. (koostajad ja toimetajad) (2024).
Õppejõud koostöiselt õpetamist uurimas ja arendamas. TLÜ Kirjastus, 475 lk.**

Kogumik „Õppejõud koostöiselt õpetamist uurimas ja arendamas“ on ilmunud Tallinna Ülikooli kirjastuses ning valminud Tallinna ja Tartu Ülikooli kolleegide koostöös. See on esimene eesti keeles ilmunud kogumik eesmärgiga tutvustada õppejõudude tegevus- ja arendusuuringuid, mis tuginevad teaduspõhisel õpetamise arendamisel ülikoolis. Sissejuhatuses osutatakse, et kogumik sisaldab kõrgharidustemalisi artikleid õpetamise uurimisest ja organisatsiooni arendamisest, lähtudes interdistsiplinaarsusest ning koosloome potentsiaalidest (Karm & Karu, 2024). Kogumik koondab tegevus- ja arendusuuringuid, mis annavad kinnitust, et õppimist toetavat õpikultuuri kujundavad tegevused tõepoolest toovad kaasa sisukaid muutusi. Kolleegide tõenduspõhised arenduskogemused inspireerivad lugejat ning suunavad mõtlema oma võimalustele luua õppimist toetavat ja koostöist õpikultuuri.

Kogumiku ilmumine on sattunud väga sobivale ajale. Kõrghariduse õigusliku ja strateegilise raamistiku muutumine on viimastel aastatel toonud õppekavade arendamise keskmesse uusi ootusi ja vastutust. Kõrgharidusstandardi (2024) muudatustega on senisest selgemalt esile tõstetud vajadus kujundada õppekavu, mis on kooskõlas nüüdisaegse õpikäsitusega, toetavad õppijate sügavamat ja tähenduslikumat õppimist ning õppijate terviklikku arengut, sealhulgas üldpädevuste kujunemist ja nende lõimimist õppeainetesse. Kogumikus avaldatud peatükid ja artiklite autorite lähenemised on kooskõlas kõrghariduse hariduspoliitiliste ja ülikoolide strateegiliste suundumustega, peegeldades kooskõla ootustega kollegiaalsele õpetamisele, koostööle, õppekavade arendamisele ja õpetamise kvaliteedile kõrghariduses.

Kogumiku artiklite lugemine aitas mõista, kui oluline on õppekavasid koostöiselt arendada ning kui tähtsad on õppekavaarendaja roll ja tegevus

ülikoolis õppimist toetava õpikultuuri kujundamisel. See tähelepanek seostub õppekavaarenduse nüüdisaegsete käsitustega, mille kohaselt eeldab õppekava arendamine sisulisi pedagoogilisi valikuid, koostööd õppejõudude vahel ja ühist arusaama sellest, kuidas õppeained ning õppetegevused toetavad õppimist tervikuna. Õppekava arendamist mõtestatakse kui võimalust kujundada ülikooli õpikultuuri. Sellega kaasneb ka õppejõu rolli muutumine: õppejõud on õpikeskkondade kujundajad, õppekava koostöised arendajad ja oma õpetamise uurijad (Bovill & Woolmer, 2019; Groccia, 2023). Nendes muutustes on keskmes nii õppejõu individuaalne õpetamisviis kui ka kollektiivne ja refleksiivne arendustegevus.

Õppimist toetava õpikultuuri kujunemise oluline eeldus on eesmärgipärane tegevus õppeainete ja õppekavade arendamisel. Arusaamad õppimisest, õpetamisest ja õppekava eesmärkidest vajavad ühist mõtestamist ja arutelu, et tehtavad muudatused ei jääks pealiskaudseks või takerduks sootuks (Griffioen, 2025). Seetõttu on ühiselt jagatud keel ja arusaamad õppekava olemuse kohta olulised eeldused tähenduslikuks koostööks, mis viib õppimist toetava õpikultuuri kujunemiseni. Koostöine tegutsemine arendusprotsessis muudab nähtavaks õppejõudude erinevad ning sageli vaikimisi eeldatud käsitused õppekava olemusest. Õppekava kujundab õppimise võimalusi ja kogemusi tervikuna, suunates õppeainete, õppetegevuste ja hindamise omavahelisi seoseid (Griffioen, 2025; O'Connor, 2022). Sellest vaatenurgast eeldab õppekavade arendamine teadlikku dialoogi kolleegide vahel, üksteise arendustegevustega tutvumist ning valmisolekut oma seniseid arusaamu kriitiliselt ümber hinnata.

Howson ja Kingsbury (2023) käsitlevad õppekavamuutust kui transformatiivset õppimisprotsessi, mis võib õppejõudude jaoks toimida „desorienteeriva dilemmana“. Autorite hinnangul tähendavad institutsionaalsed õppekavamuutused õppejõudude jaoks nii oma teadusharu traditsioonide kui ka õpetamispraktikate ümbermõtestamist. Muutus õppejõudude arusaamades eeldab aega, refleksiooni ja võimalust õppida kolleegide arendustegevustest.

Küsimustele, mida ja kuidas õppekavas koostöiselt arendada, on vastuseid otsitud nii nüüdisaegse õpikäsituse teoreetilises kirjanduses kui ka praktikapõhistes tegevusuuringutes. Uuringutes on leitud, et õppekavaarendus peab põhinema kollektiivsel refleksioonil ja jagatud teadmistel, mida toetavad praktikakogukonnad ja koostöised lähenemised (Menon *et al.*, 2022; Wenger-Trayner & Wenger-Trayner, 2020). Tegevusuuringud ja praktikute teadusuuringud annavad seejuures praktilise meetodi, kuidas kolleegide tehtut süsteemselt dokumenteerida, analüüsida ja ühildada oma konteksti: need võimaldavad õppida nii õnnestumistest kui ka piirangutest ning muuta teooriad rakendatavaks (Heikkinen, 2019; Mertler, 2021).

Seega on õppekava arenduse alustamiseks oluline tutvuda kolleegide arendustegevustega ning kriitiliselt analüüsida nende tegevusuuringuid – see aitab kujundada tõenduspõhist ja teoreetiliselt põhjendatud lähenemist õppimisele ja riskide ennetamisele (O'Connor, 2022; Wilson *et al.*, 2024).

Õppejõudude koostöine ja uurimispõhine arendustegevus ei saa siiski toimida ilma institutsionaalse toeta. Menon jt (2022) rõhutavad organisatsioonilise juhtimise, õpetajate autonoomia ja õppekavajuhtimise tähtsust, Howson ja Kingbury (2023) toovad esile vajaduse siduda institutsionaalsed muutused õppejõudude professionaalsete arusaamadega ning Wilson jt (2024) näitavad, et õppekavareformide elluviimiseks on vaja ühiseid pedagoogilisi põhimõtteid, ressursse ja toetavaid struktuure. Ilma selliste tingimusteta jäävad ka kõige sisukamad arendusalgatused sageli killustatuks ning nende mõju õppimisele on piiratud.

Kogumikus esitatud artiklid avavad eelnevalt käsitletud teoreetilisi lähtekohti erinevatest vaatenurkadest. Ühelt poolt on kogumiku koostajad andnud artiklite autoritele võimaluse jagada laiemal akadeemilisel kogukonnaga oma ideid, kogemusi ja refleksiooni koostööst õppetöö ning organisatsiooni arendamisest. Teisalt pakub kogumik lugejatele võimaluse õppida kolleegide teaduspõhistest arendusviisidest ja analüüsida arendustegevuste tulemusi ning julgustab rakendama saadud teadmisi oma õpetamises ja õppekava arendamises. Nii toetab kogumik ühise teadmuse ja professionaalse arenduskultuuri kujunemist kõrgkoolis. Autorid kirjutavad kogumiku sissejuhatuses, et õpetamisuuendused aitavad kaasa kõrgkooli kogukonna sidususele, innustades õppejõude ja teisi kõrgkooliliikmeid koostööle, leidmaks vastuseid õpetamise ja õppimisega seotud küsimustele ja edendada õppimiskeskset õpikultuuri (Karm & Karu, 2024).

Kogumik on struktureeritud temaatiliste peatükkide alusel. Neist esimene – „Õppejõud koostöiselt õpikultuuri arendamas“ – keskendub õppejõudude koostöisele õppimisele ja selle rollile ülikooli õpikultuuri kujundamisel. Peatükis avaldub praktikakogukondade ja koostöise õppekavaarenduse käsitluste (Menon *et al.*, 2022; Wenger-Trayner & Wenger-Trayner, 2020) rakendumine: rõhutatakse jagatud teadmuse ja refleksiooni olulisust. Peatükis näidatakse konkreetsete tegevusviiside kaudu (kooskirjutamine, interdistsiplinaarsed arendusrühmad ja praktikakogukonnad), kui mitmekesised võivad olla uute lahenduste kujunemise keskkonnad (vt Karu & Aava, 2024; Mets-Alunurm & Aava 2024). Samuti tuleb esile õppekavajuhi roll õppekava sidususe tagamisel ja õppimist väärtustava kultuuri kujundamisel (vt Vanari, 2024).

Kogumiku teine temaatiline peatükk „Õppejõud õpetamist uurimas“ käsitleb ülikooli ja kooli koostööd didaktiliste uuenduste arendamisel. Peatüki artiklites esitatud uurimuste tulemused kinnitavad seisukohta, et õppekavaarendus on olemuselt kontekstipõhine ja kollektiivne protsess, kus teadmised kujunevad

erinevate osapoolte koostöös. Koostöö praktilised avaldumisvormid tulevad hästi esile lõimitud aine- ja keeleõppe raames rakendatud tandemõppes (vt Jung *et al.*, 2024) ning õpikeskkonna laiendamises ajas ja ruumis (vt Oja *et al.*, 2024). Need näited illustreerivad, kuidas erinevate kontekstide ja osapoolte ühendamine loob uusi võimalusi, millega õppimist toetada. Samas toovad autorid esile ka koostöö praktilised piirangud, eelkõige ajapuuduse ja ressursside nappuse, mis kinnitab institutsionaalse toe olulisust õppekavaarenduse kestlikkuse tagamisel. Sellised koostöised lähenemised rikastavad õppijate kogemust, loovad vastastikuse õppimise võimaluse ka õpetajatele endile, toetades professionaalsete praktikakogukondade kujunemist.

Kolmas temaatiline peatükk „Õppejõud õppimist toetamas“ koondab õppejõudude tegevus- ja sekkumisuuringute kogemusi, milles on õpetamist arendatud vahetult õppetöö kontekstis. Peatüki keskmes on õppija vaatenurk: õppimist toetatakse mitte üksnes õpetamisviiside muutmisega, näiteks vastastikuse õpetamise rakendamisel, vaid ka õppijate õpimotivatsiooni kujundamisega. Õppimist toetatakse erinevate valikuvõimaluste pakkumise, eneseanalüüsi ning koostöiste ülesannete kaudu, mis on kooskõlas õppimiskeskse õpetamise põhimõtetega, kus õppija aktiivne roll ja enesejuhtimine on kesksel kohal (vt Konsa *et al.*, 2024). Samal ajal näitavad tegevusuuringud, et õppija iseseisva õppimise toetamisel on oluline ka õppejõu teadlik juhendav roll. Eriti ilmneb see vastastikuse õpetamise puhul, mis eeldab õppejõult läbimõeldud ettevalmistust, sobivate näidete valikut ning õppijate suunamist. Oluliseks muutuvad ka tagasiside ja refleksiooni suunamine, mis toetavad nii õpetavate kui ka õppivate üliõpilaste arengut (vt Suija *et al.*, 2024).

Neljas peatükk „Kõrgkool õppejõudu toetamas“ keskendub kõrgkooli rollile õppejõu toetamisel ning õppimist ja arengut soodustava töökultuuri kujundamisel. Peatüki artiklites kajastatud arendusuuringute tulemustes ilmneb, et individuaalsed algatused saavad toimida institutsionaalse toetusega, mis loob tingimused õppejõu professionaalseks arenguks.

Õppejõu professionaalse arengu ühe olulise toetava mehhanismina käsitletakse mentorlust, mille mõju ulatub kaugemale üksikute nõuannete andmisest. Nagu märgivad Aava jt (2024, lk 301): „Mentorsüsteem on ülikoolis õnnestunud, kui alustav õppejõud tunneb end toetatud ja võimestatuna, katsetab uusi efektiivseid õpetamismeetodeid, on kaasatud võrgustikesse, kus jagatakse parimaid kogemusi, ja näeb enda karjääri jätkumas akadeemias.“ Autorite käsitus rõhutab mentorluse rolli õppejõu professionaalse identiteedi, refleksivse praktika ja kogukondliku kuuluvustunde kujunemisel.

Neljanda peatüki artiklid rõhutavad refleksiooni kesksel rollil õppejõu professionaalses arengus. Õpetamise, kogemuste ja praktikate teadlik analüüs võimaldab õppejõul mõtestada oma tegevust ning kujundada teadlikke

pedagoogilisi valikuid. Artiklites kajastatud tulemused haakuvad Groccia (2023) käsitusega õppejõust kui oma õpetamise süstemaatilise uurijast ning toetavad arusaama õppekavaarendusest kui koostöisest ja refleksiivsest protsessist (Bovill & Woolmer, 2019). Peatüki artiklid näitavad ka, et refleksioon toimub sageli koostöistes vormides, näiteks mentorluses, kolleegidevahelistes aruteludes ja professionaalsetes võrgustikes – see kinnitab praktikakogukondade ja koostöise õppimise käsitlusi (Wenger-Trayner & Wenger-Trayner, 2020), mille kohaselt kujunevad teadmised ühises kogemuste jagamises ja mõtestamises.

Kogumik osutab õppekavaarendusele kui mitmetasandilisele ja koostöisele protsessile, mis eeldab teaduspõhist lähenemist, refleksiooni ja institutsionaalset tuge. Kogumiku üheks olulisemaks väärtuseks võib pidada teoreetiliste käsitluste põimimist konkreetsete õpetamis- ja arendustegevustega, võimaldades luua seoseid teooria ja praktika vahel ning toetades seeläbi õppejõudude professionaalset õppimist.

Kasutatud allikad

- Aava, K., Karu, K., Niglas, K., & Vanari, K. (Toim.). (2024). *Õppejõud koostöiselt õpetamist uurimas ja arendamas*. Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Bovill, C., & Woolmer, C. (2019). How conceptualisations of curriculum in higher education influence student–staff co-creation in and of the curriculum. *Higher Education*, 78(3), 407–422. <https://doi.org/10.1007/s10734-018-0349-8>
- Griffioen, D. M. E. (2025). The curriculum perspectives model: Providing language to the nature of the curriculum. *International Journal for Academic Development*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/1360144X.2025.2538631>
- Groccia, J. E. (2023). Akadeemiline õpetamine ning õpetamise arendamine ja uurimine. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 11(2), 6–22. <https://doi.org/10.12697/eha.2023.11.2.02a>
- Heikkinen, H. L. T. (2019). Pedagoogiliste arendusuuringute suunad. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 7(2), 6–22. <https://doi.org/10.12697/eha.2019.7.2.02a>
- Howson, C. K., & Kingsbury, M. (2023). Curriculum change as transformational learning. *Teaching in Higher Education*, 28(8), 1847–1866. <https://doi.org/10.1080/13562517.2021.1940923>
- Kõrgharidusstandard (2024). *Riigi Teataja I*, 13.06.2024, 5. <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113062024005>
- Menon, S., Suresh, M., & Raman, R. R. (2022). Curriculum agility in higher education. *Journal of Further and Higher Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2022.2058355>

- Mertler, C. A. (2021). *Action research as teacher inquiry: A practical guide for educators* (3rd ed.). SAGE.
- O'Connor, K. (2022). Constructivism, curriculum and the knowledge question: Tensions and challenges for higher education. *Studies in Higher Education*, 47(2), 412–422. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1750585>
- Wenger-Trayner, E., & Wenger-Trayner, B. (2020). *Learning to make a difference: Value creation in social learning spaces*. Cambridge University Press.
- Wilson, E., Roche, T., Goode, E., & McKenzie, J. W. (2024). Creating the conditions for student success through curriculum reform: The impact of an active learning, immersive block model. *Higher Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10734-024-01283-1>

Generatiivse tehisintellekti kasutamine

Ülevaate koostamisel kasutati tehisaru ChatGPT-d (OpenAI, versioon 2023–2025) teoreetilise raamistiku koostamiseks ja keeleliseks täiustamiseks kooskõlas generatiivse tehisintellekti vastutustundliku ja eetilise kasutamise põhimõtetega (Euroopa Komisjon, 2025). Autor kontrollis kasutatud viited algallikate põhjal üle ja vastutab teksti lõpliku sisu eest.